

KLASIFIKACE A KATALOGY ASIJSKÝCH LIDOVÝCH VYPRÁVĚNÍ

Jan Luffer

Abstrakt: *Katalogy mimoevropských lidových vyprávění mohou být rozděleny do dvou skupin podle toho, zda jsou závislé na systému autorů A. Aarne a S. Thompsona (AT), vytvořeném pro evropská vyprávění, nebo zda jsou založeny na alternativním systému. Tento článek se snaží o analýzu katalogů z obou skupin a teritoriálně se zaměřuje na Blízký a Dálný východ. Zatímco materiál Blízkého východu zapadá po jistých úpravách do ránce AT, charakter vyprávění Dálného východu je výrazně odlišný a je třeba pro něj najít jiný systém. Thompsonova práce Motif-Index of Folk-Literature představuje jen omezenou pomůcku pro práci s mimoevropskými motivy. Jejimi nevýhodami jsou potřeba neustále doplňovat velká množství nových motivů, reorganizovat tematické skupiny a výsledná informace zůstává jen fragmentem. Jiné klasifikační systémy, které existují pro lidová vyprávění Dálného východu a dalších Evropě vzdálených kultur, jsou velmi různorodé a navzájem nekompatibilní. Autor článku se domnívá, že vytvoření široce použitelného katalogu musí předcházet definování žánrů společných pro každou kulturní oblast jako tomu je v případě Evropy.*

Klíčová slova: *folkloristika, lidová vyprávění, klasifikace, Aarne – Thompson, Dálný východ, Blízký východ*

Úvod

Katalogy folklorní prózy vznikají kontinuálně již více než jedno století a v současnosti registrují vyprávěcké tradice různých kultur všech obydlených kontinentů. Mezi mnoha systémy, které byly pro katalogy použity, dominuje proslulá práce Antti Aarneho a Stitha Thompsona *The Types of the Folktale* (dále jako AT)¹. AT je v první řadě určen jako mezinárodní průvodce pro lidová vyprávění se stabilními syžety. Odtud se odvíjí jeho žánrová základna, která zahrnuje zvířecí, kouzelné a novelistické pohádky, humorky a kumulativní řetězové pohádky s formulemi a repetitivní rytmickou kompozicí (tzv. formula tales). Jiné vyprávěcké žánry jako jsou mýty nebo pověsti zůstaly však stranou nebo jsou obsaženy jen okrajově.

AT od sebe jasně odlišuje motiv, epizodu a typ. Jako základ samostatného typu slouží úplné vyprávění s ustáleným syžetem. Výjimkou jsou látky o hloupých čertech a některé anekdotické příběhy a zvířecí pohádky, kde je číslo typu přiřazeno pouhým epizodám kvůli tomu, že se tyto epizody mohou volně kombinovat nebo stát samostatně. Jistou teoretickou inkonzistenci lze vidět v proměnlivém hledisku, podle kterého je materiál klasifikován v základních skupinách stanovených podle žánrů. Zvířecí pohádky jsou tříděny podle zvířat, která mají v příběhu hlavní úlohu (např. domácí zvířata), kouzelné pohádky podle sedmi skupin motivů, zahrnujících nějaký nadpřirozený prvek (např. nadpřirozený či zakletý chof), a zertovné příběhy podle skupin jednajících postav (např. faráři a jiní duchovní).

System AT následovalo mnoho evropských i mimoevropských katalogů, přestože byl založen převážně na evropském materiálu – i mimoevropská vyprávění zařazená do AT jsou jen vyprávění přenesená Evropany na jiné kontinenty. Koncept, ustanovený těmito katalogy, evokuje představu, že většina světových vyprávění je spřízněna s evropskými a dá se třídit podle jejich kritérií. Ve skutečnosti prozaický folklor mimoevropských kultur obvykle nezapadá do úzkého typového a mnohdy ani žánrového vymezení AT. Z tohoto důvodu nezařadil např. Stanley L. Robe do svého katalogu mexických vyprávění, založeném na systému AT, vypravěčskou tradici z předkolumbovského období a omezil se na folklor importovaný Španěly. Lze zcela souhlasit s jeho názorem, že „začlenit do takového katalogu materiál domorodé Ameriky by znamenalo vnutit mu zcela cizorodý systém“ (Robe 1973: viii). Můžeme však předpokládat, že systém AT bude mít jinou váhu u kultur spřízněných s kulturou evropskou a jinou u kultur vzdálenějších. V první části článku proto zkouším srovnat katalogy pro vyprávění Dálného a Blízkého východu založené na systému AT a snažím se postihnout hloubku rozdílu mezi nimi. Jako doplněk k AT uvádím blízkovýchodní aplikaci Thompsonova Motif-Indexu (Thompson 1955–1958), katalogu založeném na izolovaných motivech bez ohledu na typy nebo žánry¹. Druhá část článku se zaměřuje především na vyprávění Dálného východu a v opozici ke katalogům závislým na AT uvádí některé odlišné způsoby katalogizace.

Antti Aarne a Stith Thompson na Dálném a Blízkém východě

U katalogu čínských vyprávění podle vzoru AT (Ting 1978) je snadné vypořizovat, že se jeho autor až úzkostlivě snažil přizpůsobit evropské tradici: „Čínské lidové vyprávění můžeme studovat a porozumět mu ve světle mezinárodní tradice jen s pomocí katalogu, který zahrne pouze pohádky ve skupině příběhů o zázracích, avšak vyloučí ostatní žánry.“ (Ting 1978: 10). Výsledkem tohoto metodického postupu bylo vynechání všech mýtů, pověstí, některých „nevhodných“ anekdot a hlavně vyprávění s náboženskou tematikou, která by se týkala např. reinkarnace nebo porušení předpisů. Autor se vyhýbá vyprávěním, která by mohla být spojena s konkrétním místem, osobou, pověrami, výkladem vzniku nějakého jevu, filozofií i náboženstvím, neboť ta by neměla oporu v systému AT. Se snahou o takto radikální rozdělení čínské vypravěčské tradice se však autor pustil na tenký led. Přes proklamovanou absenci legendárních látek nacházíme hned po oddílu kouzelných pohádek část Náboženská vyprávění a v ní na tři desítky typů, které jsou zařazeny díky tomu, že korespondují s typy AT. Některé z nich jsou zřetelně legendárního charakteru a reprezentují domácí tradici, např. typ 804 (Petrova matka se zřítí z nebe), ve kterém se vyskytuje právě i reinkarnace, od níž se autor v úvodu distancuje. Ve skromném počtu legendárních vyprávění, z nichž byla vyloučena většina čínské tradice, pak působí nepatřičně vyprávění o ďáblovi a Noemově arše nebo o králi Midasovi. Značný metodický eklekticismus se projevuje i v začlenění

klasické čínské literatury do katalogu. Autor sice píše, že si uvědomuje nebezpečí smíchání lidové slovesnosti a vysoké literatury, ale je těžké určit, nakolik je opravdu rozlišuje, když tvrdí, že svůj výběr typů řídil podle toho, zda mu „buď připadaly lidové, nebo byly analogické zavedeným typům“ (Ting 1978: 13). Katalog je sice důkladnou bibliografickou pomůckou s oporou několika set pramenů, avšak podlehl evropocentrické koncepci klasifikace a nepodává objektivní obraz čínské folklorní prózy.

Obrácený postup, kdy se výchozí systém AT podřídil povaze materiálu, byl zvolen u katalogu japonských vyprávění (Ikeda 1971), který vyšel stejně jako předchozí práce v edici *Folklore Fellows' Communication*². Zatímco čínský katalog se maximálně přizpůsobil systému AT a jeho následovníků a přidal jediné vlastní číslo typu, japonský volně začleňuje nové typy a u některých stávajících mění obsah. Jedním z důvodů je bezpochyby zařazení mnoha pověstí – ze 439 typů jsou přibližně pětina pověstí a memoráty. Autorka rozšiřuje systém buď o nová čísla, nebo častěji připojuje za číslo z AT posloupnost písmen abecedy. Někdy tak obsahově navazuje na typy z AT, jindy je souvislost s číslem použitého typu nejasná a zdá se, že šlo jen o využití volného místa. Např. typy 411A–E a 413A–G tematicky navazují na pohádky o zakletých či démonických chotích, typy 1002A–F rozvíjejí v AT jen v jedné větě naznačený syžet o lstivém obrání nadpřirozené bytosti o cenný artefakt, ale typy 612B–D jsou čtyři pověsti o tricích démonické lišky či „jezevce“ tanukiho, které nic nespojuje s čísly 612 a 612A, označujícími pohádky o kouzelné oživovací bylině a věrolomném choti. Druhým postupem, jak přiblížit schéma AT japonskému materiálu, je pozměnit již existující typy. Např. nejznámější japonská pohádka Broskevniček o dítěti zázračně narozeném z broskve a jeho vítězství nad čerty je identifikována jako typ 302, v AT jde však o zabití obra zničením jeho ukrytého srdce a záchranění princezny. Typ 567 vypráví o poutnících proměněných v hostinci kouzelným jídlem v koně a o případné pomstě jednoho z nich, který se jídla a proměně vyhne. V AT je ale syžet popsán jako sněžení kouzelného ptačího srdce a získání schopnosti související s nárůstem bohatství, následuje zbavení této schopnosti proradnou ženou a nakonec pomsta ženě její proměnou v osla. Vidíme, že japonské vyprávění bylo přiřazeno typu AT jen na základě izolovaného motivu proměny člověka ve zvíře v poslední epizodě s hrdinovou pomstou. Kolísavá klasifikační metoda generuje mnohé odchylky od výchozího systému, který tak přestává fungovat jako spolehlivé vodítko. Navíc ani značně tolerantní aplikace systému AT nezachycuje v úplnosti důležité typy japonské lidové prózy. Selektivní byl zejména výběr pověstí, typy pověstí s revenanty a s některými démony jsou spíše ukázkami, stejně jako pověsti o některých šintoistických božstvech kami. Znalec japonského folkloru Richard M. Dorson v tomto ohledu o katalogu napsal: „zástupy božstev kami, které vládnou příbytkům, pozemkům a polím zůstaly nepovšimnuty.“ (Dorson 1975: 244).

Lepších výsledků dosáhla aplikace AT na vyprávění Blízkého východu. Nejlépe je to vidět na perském prostředí, které plnilo úlohu důležitého spojovacího

článku, přenášejícího indoevropskou vypravěčskou tradici mezi Evropou a Asií. Německý orientalista a folklorista Ulrich Marzolph ve svém katalogu perských pohádek píše, že systém AT „výborně vyhovuje – po drobných úpravách – obsahům perských vyprávění“ (Marzolph 1984: 313). Marzolph identifikuje 228 typů, které lze zařadit beze změn do AT, 77 typů odpovídá AT jen částečně a 46 typů je množství, o které autor systém AT rozšiřuje. Ve skupině legendárních pohádek však narazíme na diskrepance, které mírní autorův optimismus ohledně vhodnosti systému AT. Z rozsahu 750–849 je obsazeno pouze devatenáct typů, z nichž některé zcela postrádají náboženský prvek. Např. typ 780 (Flétna vyrazí vraždu, v AT pod jménem Zpívající kost) je ryze kouzelná pohádka a typ 821B (Kuřata z vařených vajec) je pohádka novelistická, která postrádá motiv ďábla trestajícího za provinění. Mímoto pět z těchto devatenácti typů je nových³ a šest jsou zvláštní perské verze. Texty vybrané pro katalog pocházejí z aktuální lidové slovesnosti Íránu, z níž autor vylučuje dva druhy vyprávění. Jsou to jednak ojedinělé texty, které nejsou zformovány ve vyhraněný typ, a dále jsou to texty literárního původu. Proti takto pojatým metodickým opatřením nelze nic namítat, orálně tradovaná literatura klasických perských autorů by působila v mezinárodně pojatém katalogu lidové slovesnosti jako anomálie. Vystává však otázka pro budoucí katalogizaci, neboť ani vyprávění literárního původu nelze z lidové tradice zcela vyloučit.

Kontinuum blízkovýchodních katalogů tvoří spolu s perským katalogem i katalog turecký a řada izraelských prací. Wolfram Eberhard, německý etnolog a sinolog, autor katalogů různých žánrů čínské slovesnosti, který žil mnoho let v Turecku, a turecký folklorista Pertev Naili Boratav napsali r. 1953 práci *Typen türkischer Volksmärchen*, v níž uvedli odkazy na AT. Skutečný katalog z jejich díla vytvořili r. 1970 podle druhé revize AT izraelsští folkloristé Heda Jason a Otto Schnitzler (Jason – Schnitzler 1970). Katalogy izraelských vyprávění jsou svázány se zpracováváním materiálu v Izraelském archivu lidového vyprávění (Israel Folktales Archive) založeném r. 1955 v Haifě. Počátečních pět tisíc vyprávění sebraných od Židů, kteří odešli z muslimských zemí do Izraele, zpracovala folkloristka Heda Jason do prvního katalogu blízkovýchodního vyprávění se systémem přejatým z AT (Jason 1965). O deset let později autorka navázala druhým katalogem, v němž roztrídila dva tisíce vyprávění, a v letech 1967–1979 vycházel na pokračování katalog autorů Dova Noye a Otto Schnitzlera, který postupně zařadil další dva a půl tisíce textů (Jason 1988: 31). Speciálním katalogem, zaměřeným na jistou sociální skupinu, se stal katalog vyprávění arabsky mluvících Židů, kteří emigrovali z Iráku do Izraele především v r. 1951 (Jason 1988). Všechny práce staví na klasifikačním systému AT, avšak přidávají k němu 169 nových typů⁴. Současně navazují na některé další katalogy zpracované podle AT a přebírají jejich nově navržené typy.

Západní katalogy použil jako východisko pro široce pojaté klasifikace vyprávění arabského světa Hasan El-Shamy. Jeho dvojsvazkový typologický katalog (El-Shamy 2004) následuje číslování a názvy typů v AT, ale kromě toho je vše zcela odlišné. Jako nešťastné rozhodnutí se jeví vynechání popisu syžetu. Míra tohoto

nedostatku vynikne zejména u nově založených typů, jejichž děj tak můžeme pouze odhadovat na základě náznaků. Např. typ 303B (Šest žárlivých bratrů proti svému nejmladšímu: komu patří nevěsta?) je rozvinutá kouzelná pohádka, o jejímž syžetu dává mlhavou představu jen název a výpis motivů z autorem modifikovaného Thompsonova Motif-Indexu řazených formálně podle jejich zkratk. Důraz na provázání s katalogem motivů je zřejmý, každý typ obsahuje co nejuplněnější seznam motivického spektra, který kontrastuje s absencí popisu samotného typu. Přínosem katalogu je jeho prezentace jednotlivých variant a širší geografický (spíše než „demografický“, jak stojí v názvu) rozměr. Všechny varianty daného typu jsou průběžně číslovány a členěny podle států sdružených do oblastí². Každá varianta má zdrojový odkaz, poznámku ke svému obsahu (obvykle jsou uvedeny další typy, z nichž je varianta zkombinována) a je-li to možné, i údaje o vypravěči: pohlaví, povolání, věk, původ vyprávění. Dostatek volnosti si El-Shamy ponechal i v adaptacích Thompsonova Motif-Indexu pro arabské prostředí. V soupise motivů (El-Shamy 1995), který byl později využit ve výše zmíněném typologickém katalogu, zachovává autor systém své předlohy, ale doplňuje do něj mnoho vlastních motivů a snaží se redefinovat principy klasifikace. Autor píše, že jeho záměrem je „rozšířit záběr katalogu nastavený Thompsonem tak, aby zahrnul i jiné kulturní a sociální aspekty než ty explicitně vyjádřené v lidové literatuře“ (El-Shamy 1995: xiii). Motivy pak skutečně čerpá z mnoha žánrů, např. z beletrie, memoárů či dětské literatury. Je škoda, že to nelze plně docenit, neboť k velmi mnoha motivům chybí odkazy ke zdrojům. Jako další rozšíření klasifikačních principů uvádí autor aplikaci psychologických a sociologických konceptů, jimž se Thompson záměrně vyhnul (Thompson 1955: 10). Vznikly tak nové motivy a jejich skupiny jako U245 (Vcítění: jedna osoba (zvíře) zažívá bolest či radost, druhá je cítí také) či U300–U309 (Relativita vnímání). V některých případech však zůstaly jen hypotetické konstrukty, např. z velké skupiny P800–P999 (Společenské zvyky) zůstaly zcela prázdné její rozsahy P800–P949 (Jiné společenské zvyky) a P950–P959 (Náboženské výroční slavnosti). Autor si byl neúplnosti soupisu vědom a označil jej jako „přůvodce, který nabízí především relevantní témata a koncepty pro použití při tvorbě plnohodnotného soupisu motivů“ (El-Shamy 1998: 345). Počítal s pozdějším, doplněným vydáním³, k němuž však již nedošlo. V menším měřítku byl ještě zpracován aktualizovaný motivický soupis omezený na látky v orientálních redakcích sbírky příběhů Tisíc a jedna noc (El-Shamy 2006).

Thompsonův Motif-Index byl s různými doplňky použit i pro další práce mimoevropského folkloru, neboť pro izolované motivy se hledají analogie snáze než pro celé syžety. Aplikace Motif-Indexu na mimoevropská vyprávění se však jeví jako problematická nejen kvůli nutnosti výrazně navyšovat počet nových motivů, ale také kvůli fragmentarizaci informací a ztrátě kontextu, který je zejména pro evropského badatele klíčový. Motivický soupis tohoto druhu najde své opodstatnění jako doplněk k typologickému katalogu nebo ke sbírce textů, v níž bude možno si ihned ověřit vyprávění v celém kontextu, sám o sobě má však jen malou výpovědní hodnotu.

Původní systémy pro katalogizaci asijských vyprávění

Jinou cestou, která se logicky nabízí, je založit mimoevropská vyprávění na nezávislém, alternativním systému třídění. Příkladem mohou být další katalogy vyprávění Dálného východu. Japonský germanista Keigo Seki nejprve uspořádal poznámky svého učitele, zakladatele japonské folkloristiky Kunia Janagity, do přehledu typů japonského vyprávění Nihon mukašibanaši meii⁷. Následně Seki vytvořil vlastní katalog japonského vyprávění Nihon mukašibanaši šúsei, jehož číselné označení typů, zvaných „kata“ („forma“), přijala japonská folkloristika. Přehled typů se stručným popisem děje, vybraný z posledního dílu katalogu (Seki 1957–1958: 823–920) byl přeložen do angličtiny a rozšířen o bibliografické odkazy podle výskytu variant v jednotlivých prefekturách Japonska (Seki 1966). Seki vytvořil sice vlastní systém, který není kompatibilní s katalogem Aarne–Thompsona, ale jeho vliv nelze pominout, jak svědčí i jediná věta, v níž se autor vyjadřuje k metodě svého třídění typů: „Moje klasifikační metoda není zcela založena na systému Antti Aarneho a ne všechny typy jsou rozděleny do motivů“ (Seki 1966: 7). AT však sloužil jen jako inspirace, patrná v nejobecnější úrovni uspořádání typů: tematické skupiny postupují od narativů o zvířatech a jejich vzniku, přes nadpřirozené síly, příběhy o lidech, humorná vyprávění až ke kumulativním řetězovým pohádkám. Výjimečně najdeme i bližší shody, např. zvířecí pohádky začínají stejně jako v AT typy Krádež ryby (kata 31) a Chytat ryby na oháňku (kata 32). Organizace ostatních látek se však s AT značně rozchází. O správnosti rozhodnutí vyhnout se systému AT i v případě korejského katalogu (Choi 1979) svědčí tabulka křížových odkazů, podle níž většina typů AT nemá v korejském materiálu protějšek. Ani zde však nejde o konceptuální odklon vlastním směrem, katalog se disciplinovaně drží principů stanovených AT: přejímá jeho žánrové kategorie a udržuje i tematické skupiny kdekoli je to možné. Jediné vykočení z rámce AT je zařazení žánrové skupiny „mytologická vyprávění“, v níž nalezneme mýty od kosmogonických až po mýty o sňatku muže a nadpřirozené ženy⁸.

Nejnovější japonský katalog vyšel jako 28. svazek řady Nihon mukašibanaši cúkan („Přehled japonských pohádek“) a na rozdíl od svých předchůdců se zcela oprostil od vlivu AT či jiných evropských katalogů. Jeho autor, Kódži Inada, se však neizoloval od výsledků dosažených v mezinárodním bádání a opatřil katalog rozsáhlými odkazy k AT, Thompsonovu Motif-Indexu a různým katalogům vyprávění Dálného východu. Autor stanovuje 1211 typů a rozděluje je do čtyř velkých skupin. Tři z nich – zvířecí pohádky a etiologické pověsti, humorná vyprávění, pohádkové hříčky – se neoddalují od žánrových celků, na něž je zvyklý uživatel evropských katalogů. Poněkud hádankovitý název zbývající skupiny „starobylá vyprávění“ („mukaši katarí“) může v japonštině konotovat termín „pohádka“ („mukaši banaši“), a tomuto žánru se obsah skupiny skutečně blíží nejvíce. Zároveň jej však široce přesahuje, neboť zahrnuje i mýty o původu člověka, numinózní pověsti a novelistická vyprávění.

Dosud jsme si uvedli pouze nejrozšířenější, typologickou klasifikaci vyprávění. Existuje však žánr asijské lidové epiky, jehož výzkum tradičně upřednostňuje strukturální analýzu, tj. pohlíží na vyprávění jako na organizovanou strukturu s omezeným počtem identifikovatelných vzorců. Několik odborníků se snažilo o aplikaci strukturálních měřítek na mongolský hrdinský epos, od použití Proppových funkcí po vlastní návrhy modelových struktur. K problematice výrazně přispěl rakouský mongolista Walther Heissig, který se nespokojil s předchozími pokusy a navrhl podrobnější klasifikaci, z níž by bylo možné „zachytit nejen strukturu, ale také výrazové prostředky a různá individuální uspořádání syžetů jednotlivých eposů.“ (Heissig 1979: 13). Heissig ustanovil čtrnáct základních skupin, které postihují strukturu každého jednotlivého eposu: 1. čas, 2. původ hrdiny, 3. hrdinův domov, 4. hrdina (vzhled, způsob života a majetek), 5. hrdinův kůň a vztah mezi nimi, 6. odchod, 7. pomocníci a přátelé, 8. ohrožení, 9. nepřítelé, 10. střet s nepřítelem a boj, 11. hrdinovy triky a kouzelná moc, 12. namlouvání nevěsty, 13. svatební oslava a 14. cesta domů. Skupiny obsahují hierarchii motivů vyčerpávajících paradigmatický potenciál dané skupiny do posledního detailu. Např. v desáté skupině jsou vypsané motivy svázané se střetem s nepřítelem, od popisu obydlí nepřítele po zabití nepřítelových pomocníků. Číselná hierarchie motivů má podobu např.: 10.6 boj a způsoby boje, 10.6.8 zabití nepřítele, 10.6.8.1 schovaným špičatým nožem. Narozdíl od Proppových funkcí však není pořadí skupin a motivů závazné. Autor uvádí motiv varovného snu manželky, který spadá do osmé skupiny ohrožení (motiv 8.4.1), ale v eposech se může vyskytovat uvnitř čtvrté skupiny v rámci informací o hrdinově manželce. Hrdina v těchto případech choti nevěří a vyplíní ji za to, že sýčkuje a vypráví mu zlé sny (motiv 4.13.3). Ohrožení je tak pouze naznačeno a odsunuto do pozdější fáze vyprávění. Heissigova struktura eposu má tedy volnější charakter a představuje jakýsi kompromisní soupis motivů řazený podle jejich relativní následnosti. Ukázkou její aplikace je autorova dvojsvazková práce *Erzählstoffe rezenter mongolischer Heldendichtung* z r. 1988, v níž katalogizuje přes padesát dříve nepřeložených hrdinských vyprávění.

Závěr

Stručný přehled vybraných katalogů asijské folklorní prózy ukazuje, že je nutné respektovat vypravěčské žánry a s nimi spojené typy vyprávění jako kategorie svázané se specifickou kulturou. Pokud jsou si kultury blízké a sdílejí stejný koncept žánru, je možné pro ně použít společný katalogizační systém. V případě materiálu z Blízkého východu tak vidím jako smysluplné zavést pro jeho třídění po jistých úpravách systém AT. Naopak vyprávění Dálného východu se se systémem AT výrazně rozcházejí a výsledkem jeho aplikace bylo buď podřízení se systému a vyloučení značné části domácí tradice, nebo podstatné zásahy do systému, aniž by však bylo dosaženo přesvědčivého výsledku. Katalogu samotných extrahovaných motivů S. Thompсона se sice netýkají žánrová a typová omezení,

na druhé straně se projevuje nutnost neustálého doplňování velkých dávek nových motivů a poskytnutá informace je jen fragmentem, jež je velmi obtížné složit do původního celku. Vytvoření původního klasifikačního systému pro vyprávění Dálného východu a dalších Evropsě vzdálených kultur je logickým a potřebným krokem. Nevýhodou existujících katalogů tohoto druhu je však jejich vzájemná nekompatibilita. Bylo by žádoucí v první řadě genologicky prozkoumat folklorní prózu těchto kulturních areálů a definovat její žánry, které by se staly společnou platformou pro širší klasifikační systém.

Použitá literatura

- AARNE, Antti – THOMPSON, Stith: *The Types of the Folk-Tale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen (FF Communications No. 3) translated and enlarged. (FF Communications 74).* Helsinki 1928.
- AARNE, Antti – THOMPSON, Stith: *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen (FF Communications No. 3) Translated and Enlarged by Stith Thompson. (FF Communications 184).* Helsinki 1961.
- DORSON, Richard M.: *National Characteristics of Japanese Folktales.* Journal of the Folklore Institute 12, 1975, s. 241–256.
- EL-SHAMY, Hasan M.: *Folk traditions of the Arab world. A guide to motif classification I.* Bloomington 1995.
- EL-SHAMY, Hasan M.: *A Response to Jason's Review [of El-Shamy's Folk Traditions of the Arab World].* Asian Folklore Studies 57, 1998, s. 345–355.
- EL-SHAMY, Hasan M.: *Types of the Folktale in the Arab World. A Demographically Oriented Tale-Type Index.* Bloomington 2004.
- EL-SHAMY, Hasan M.: *A Motif Index of The Thousand and One Nights.* Bloomington 2006.
- CHOI, In-Hak: *A type index of Korean folktales.* Seoul 1979.
- IKEDA, Hiroko: *A Type and Motif Index of Japanese Folk-Literature. (FF Communications 209).* Helsinki 1971.
- JASON, Heda: *Jewish Oriental Legends.* Rkp. 1965.
- JASON, Heda: *Types of Jewish-Oriental oral tales.* Fabula 7, 1965, s. 115–224.
- JASON, Heda; SCHNITZLER, Otto: *The Eberhard-Boratav Index of Turkish Folktales in the Light of the New Revision of Aarne-Thompson's Types of the Folktale.* In: NOY, Dov – BEN-AMI, Issachar (ed.): *Folklore Research Center Studies I.* Jerusalem 1970, s. 43–71.
- JASON, Heda: *Folktales of the Jews of Iraq. Tale-types and genres.* Or Yehuda 1988.
- MARZOLPH, Ulrich: *Typologie des persischen Volksmärchens.* Beirut 1984.

- ROBE, Stanley L.: *Index of Mexican Folktales. Including Narrative Texts from Mexico, Central America, and the Hispanic United States*. Berkeley 1973.
- ROBERTS, Warren – THOMPSON, Stith: *Types of Indic oral tales: India, Pakistan, Ceylon*. (FF Communications 180). Helsinki 1960.
- SEKI, Keigo: *Nihon mukašibanaši šūsei III. Warabanaši mukašibanaši*. Tókjó 1957–1958.
- SEKI, Keigo: *Types of Japanese Folktales*. Asian Folklore Studies 25, 1966, s. 1–220.
- THOMPSON, Stith: *Motif-Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folk-Tales, Ballads, Myths, Fables, Mediæval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends. I.–VI.* (FF Communications 106–109, 116, 117). Helsinki 1955–1958.
- TING, Nai-tung: *A Type Index of Chinese Folktales in the Oral Tradition and Major Works of Non-Religious Classical Literature*. (FF Communications 223). Helsinki 1978.
- UTHER, Hans-Jörg: *Indexing Folktales: A Critical Survey. From the Past to the Present*. Journal of Folklore Research 34, 1997, s. 209–220.
- UTHER, Hans-Jörg: *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. Parts I–III*. (FF Communications 284–286). Helsinki 2004.
- WHELAN, Christal (rec.): *Inada, Kōji: 1988 – Nihon mukashibanashi tsūkan, vol. 28. Mukashibanashi taipu indekusu. Kyoto: Dōhōsha*. Asian Folklore Studies 52, 1993, s. 403–406.

Catalogues and classification of Asian folk narratives

Abstract: *The catalogues of Non-European folk narratives can be divided into two groups according to whether they are dependent on Western culture centered classificatory system of Aarne – Thompson (AT) or whether they are based on alternative systems. The present article pursues an analysis of catalogues of both groups and focuses on the areas of the Near and Far East. Whereas the Near Eastern material works satisfactorily with the system of AT after only a few modifications, the Far Eastern narratives diverge significantly and reveal the necessity of application of a different system. Thompson’s Motif-Index of Folk-Literature presents only a limited tool for indexing the Non-European motifs. Its disadvantages are the continuous requirement of great amount of new motifs, the necessity of rearrangement of the thematic groups and the fragmentariness of provided information. The existing independent classificatory systems of the folk narratives of the Far East and other cultures distant from Europe are much diversified and mutually incompatible. In order to reach a system with a wider scope of activity, the author suggests to define genres that are common within each cultural area, similarly as it was done in Europe.*

Keywords: *folkloristics, folk narrative, classification, Aarne – Thompson, Far East, Near East*

Poznámky

- 1) Původní Aarneho práce z r. 1910 byla po smrti autora přeložena z němčiny do angličtiny, dvakrát přepracována a výrazně rozšířena S. Thompsonem (Aarne - Thompson 1928, 1961) a téměř sto let po svém vydání byla zrevidována potřetí, tentokrát Hansem-Jörgem Utherem (Uther 2004). Pro více informací o vývoji AT a typologických katalogů viz můj článek Typologická klasifikace lidových pohádek a pověstí v mezinárodním kontextu. Český lid 93, 2006, 3, s. 287–302.
- 2) Thompsonova idea vytvořit katalog motivů vzešla z jeho srovnávacích studií evropských vyprávění a příběhů Indiánů Severní Ameriky. Později zjistil, že takový katalog by měl smysl jen v co nejšířším měřítku, a tak se pokusil sestavit rejstřík motivů ze všech geografických oblastí a žánrů s narativní strukturou, od mýtů po exempla, utříděný do logických kategorií. Motif-Index of Folk-Literature obsáhl 6 svazků a vycházel v letech 1932–1936, druhé, revidované vydání pak v letech 1955–1958.
- 3) Ve finské edici Folklore Fellows' Communication (FFC) vycházejí od r. 1910 dodnes knihy zaměřené na folkloristiku, kulturní antropologii a religionistiku. Největší proslulost však edice získala díky velkému množství katalogů lidové slovesnosti – mezi nimi i všechna vydání AT –, které vydává stabilně bez ohledu na aktuální oborové trendy.
- 4) Vyjma typu *844B (Šťastlivec si vydělá peníze), který je přejat z katalogu izraelských vyprávění (Jason 1965).
- 5) Jako kritérium pro zařazení nového typu autorka uvádí nutnost výskytu alespoň dvou variant jistého syžetu a současně jeho výskyt i v nějakém jiném etniku.
- 6) Arabský poloostrov, Mezopotámie, Velká Sýrie (aš-Šám), údolí Nilu v Egyptě, údolí Nilu v Súdánu, Maghreb.
- 7) Tři roky po vydání publikace autor píše: „Pro nadcházející revizi GMC-A bylo k dnešnímu dni připraveno přibližně 10 000 dalších motivů.“ (El-Shamy 1998: 345).
- 8) Japonsky publikace vyšla r. 1948, v angličtině byla vydána v 80. letech rozdělená do dvou knih. V první (Ancient Tales in Modern Japan, 1984) je antologie 347 textů, ve druhé (The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk Tale, 1986) jsou převážně bibliografické poznámky k těmto textům.
- 9) Právě etiologická vyprávění mytologického charakteru jsou velmi málo podchycenou skupinou v mezinárodně používaných katalozích. Tento nedostatek se dostává na povrch nejen při pokusu o zařazení mimoevropského materiálu, ale i při práci s materiálem evropským.